Daniela DASCĂLU

Terminologia machiajului din perspectiva antropologiei culturale

D.D. – profesoară la Școala Gimnazială Vultureni, Bacău.

The make-up terminology in Romanian from the perspective of the cultural anthropology. The goal of this research paper is to analyse the make-up terminology in Romanian from the perspective of the cultural anthropology. The starting point was to identify Romanian words related to this issue, formed by means of the Latin basic word stock. We also studied relevant words, borrowed from different languages. The use of these terms in literary texts is a proof of the contact of the Romanians with other cultures during the ages.

A studia terminologia unei limbi, ca ansamblu de semne lexicale aflate în relație cu un anumit domeniu, înseamnă a recurge întotdeauna la cultură. Prin limbaj, se oglindește actualitatea culturii. Din punct de vedere stratigrafic, terminologia machiajului în limba română prezintă o serie de termeni proveniți în urma contactului poporului român cu unele popoare migratoare. Astfel, sunt formate pe teren românesc, pornind de la cuvinte de origine latină, nume denumind termeni generici: *albeală* „cosmetice de culoare albă” [*albi* (de la *alb*, din lat. *albus*) + suf. *-eală*], *dres* „fard, cosmetic, suliman” (participiul verbului *a drege* (lat. *dirigere*), *roșeață* „rumeneală” (*roșu* (lat. *rosus*) + suf *-eață*), *pulbere* „pudră” (sens derivat al substantivului moștenit din lat. *pulvis*). Tot nume generice reprezentând categorii de produse ale machiajului sunt și termenii *carmin* „colorant roșu, de origine ve-

BDD-A20550 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:18 UTC)

getală sau animală, folosit în cosmetică” (cu etimologie multiplă, lat. sav. *carminium* sau it. *carmin*), precum și *unguent* „pomadă” (lat. sav. *unguentum*) și *unsoare* „preparat cosmetic sub formă de pastă sau de emulsie” [*uns* (part. lat. *ungere*) + suf. *-oare*].

Din slavă, au fost împrumutați termeni din câmpul semantic al machiajului precum: *rumen* „(despre obraz sau buze) de o culoare care bate în roșu” (sl. *rumenă*), *praf* (sl. *prachŭ*), *a se spoi* (sl. *supojiti*), *mireasmă* „uleiuri sau substanțe aromatice plăcut mirositoare, cu care se unge corpul; balsam” (sl. *mirizma*). Pornind de la aceste cuvinte, s-au format următoarele substantive pe teritoriul românesc: *rumeneală, spoială.*

Din maghiară provine substantivul ce denumește un produs de îngrijire a feței: *ir* (magh. *ir* „alifie pe care o prepară femeile la țară, din diferite grăsimi, plante).

Din neogreacă în terminologia românească a machiajului s-au reținut nume de produse pentru față – *alifie* (ngr. *alifi* „unsoare”), nume de produse pentru ochi – *condei* (ngr. *kondíli* „creion pentru înnegrirea sprâncenelor”).

O adevărată cultură industrială ia naștere în perioada fanariotă. Prezentăm, în cele ce urmează, numele produselor de machiaj care aparțin fondului lexical de origine turcească, organizându-le pe categorii de termeni: nume de produse pentru față: *benghi* (var. *benchi, zbenghi*; din turc. *benek* „mic semn negru (natural sau artificial) pe obraz sau pe trup”), *băcan* (turc. *bakan* „roșul cu care femeile își dreg fața”), *boia* (turc. *boya* „produs cosmetic care se aplică în special pe față pentru a-i modifica aspectul natural”), *pembe* (turc. *pembe* „culoare roșu-deschis sau roz”), *ristic* (turc. *rastik,* ngr. *rastiki*), *suliman* (turc. *sülümen* „fard; sulimeneală”).

Odată cu influența franceză, o parte din termenii turcești au fost înlocuiți. Astfel, în lexicul limbii române s-au păstrat împrumuturile franțuzești ce denumesc produse pentru față: *cremă* (fr. *créme*), *fard* (fr. *farde*), *lanolină* (fr. *lanoline* „substanță grasă obținută prin prelucrarea lânii brute de oi și întrebuințată în industrie, în medicină și în cosmetică”), *mască* (fr. *masque*), *pomadă* (fr. *pommade* „preparat cosmetic parfumat, obținut din substanțe grase, cu care se unge părul, barba, mustățile, pielea”), *pudră* (fr. *poudre*), *vaselină* (fr. *vaseli-*

BDD-A20550 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:18 UTC)

ne), *fond* (fr. *fond*), *machiaj* (fr. *maquillage*); nume de acțiuni: *machia* (fr. *maquiller*), *grima* (fr. *grimer* „a se machia pentru scenă sau pentru film"); nume de produse pentru strălucirea părului: *briantină* (fr. *brillantine* „produs cosmetic gras, lichid sau de consistența unei paste, care servește pentru a da strălucire părului"); rezultate ale machiajului: *emolient* (fr. *émollient* „care are proprietatea de a muia țesuturile congestionate sau înăsprite"), *muiant* (fr. *mouillant* „care face să devină elastic, moale, suplu; emolient"); produse pentru ochi: *rimel* (fr. *rimmel*), *dermatograf* (fr. *dermatographe* „creion colorat care are o compoziție specială și servește la machiaj"); produse pentru colorarea buzelor: *ruj* (fr. *rouge*); efectele așteptate de pe urma folosirii unui anumit produs: *a revigora* (fr. *revigorer*), *a revitaliza* (fr. *revitaliser*), *a uniformiza* (fr. *uniformiser*). Numele general al produselor de machiaj, *cosmetice*, e și el de origine franceză (< *cosmétique*).

Termenii de origine engleză ce se regăsesc în terminologia machiajului sunt: *make-up* („înfrumusețare cosmetică a feței; machiaj; denumire pentru anumite produse cosmetice"), *blush* („fard", nu este intrat în limbajul standard), *lifting* („intervenție chirurgical-estetică de redresare a structurilor cutanate lăsate"), *gloss* („luciu pentru buze").

În literatura de specialitate, se întâlnesc și termeni a căror origine dicționarele nu o specifică: *almán* (în est, suliman lichid de albit obrazul), *olman* (în sud), albeală sau stambă (Scriban: 1939); *mursă* (semn mic și negru pus pe obraz pentru a imita o aluniță; aluniță artificială).

Iată câteva exemple din literatura română:

Personajul feminin din opera lui N. Filimon, Chera Duduca, țiitoarea postelnicului Andronache Tuzluc, „se ungea pe obraz cu alifie vânătă; dimineața se ștergea cu albuș de ou, se aburea cu cărămizi încălzite în foc și stropite cu apă de salcâm, apoi se spăla cu apă de pelin. Acestea le făcea ca să întindă pielea obrazului și să dispară zbârciturile; apoi se ștergea cu un burete muiat în apă de castraveți, ca să scoată petele, și se spoia cu dres, ca să dea pieliței o culoare mai albă" (N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*).

În *Moș Nichifor Coțcariul*, de I. Creangă, Moș Nichifor este un negustor de *băcan, iruri, ghileală, sulimeneală, boia de păr, chiclazuri, piatră-vânătă, piatra sulimanului sau piatră bună pentru făcut alifie de obraz, salcie, fumuri și alte otrăvuri.*

BDD-A20550 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:18 UTC)

Gheorghe Dem Teodorescu (1849-1900) amintește de gătirea unei țărănci, fată mare, într-o poezie populară: „Iar cutare fată mare / Cu cofița pe spinare / Băgă fața la *nălbeală*, / Buze moi la *rumeneală*, / Sprâncenele la *negrelă*, / Și de horă se gătea, / Și la horă se ducea." Iar în altă parte, moș Ionică strigă la baba sa: „Cere mai cu inimă, babo, cere, / Că-ți trebuie *ristic* pentru sprâncene... / Îți mai trebuie câte un ban, / Ca să-ți cumperi *suliman*...".

Mircea Cărtărescu subliniază un contur obscur al obrazului femeii: fața era *fardată* excesiv, iar ochii „năclăiți de rimel" (M. Cărtărescu, *De ce iubim femeile?*).

În balada populară culeasă de Vasile Alecsandri, *Badiul*, atunci când se vede atacat de turci, bărbatul o roagă pe băduleasa să meargă să se sulimenească, cu gândul că poate în așa mod va scăpa de turci: „Băduleasa mea frumoasă! / Cu ochi mari de puică-aleasă, / Mergi degrabă în cea casă; / Pune față la *ghileală*, / Buze moi la *rumeneală* / Și sprâncene la *cerneală*; / Apoi vină-aice-n casă, / Doar or vrea ca să mă lasă!" (V. Alecsandri, *Badiul*). Substantivul *ghileală*, format prin derivare cu sufixul „-eală" de la verbul *a ghili* (ucr. *biliti*), este un regionalism moldovenesc folosit și cu varianta *bileală*, ce semnifică *sulimanul*, dresul de culoare albă. *A pune buzele la rumeneală* semnifică „a se înroși pe buze, a roși buzele". Cerneala fiind de culoare neagră, se folosea înainte pentru a vopsi sprâncenele.

Femeile meșteșugăresc cu ușurință cele necesare pentru arta machiajului, așa cum vedem în textul lui I. H. Rădulescu, *Bată-te Dumnezeu* (*Cuconița Drăgana*): „Știe de minune a-și încondeia și îmbina sprâncenele și, când voiește, se face albă ca peretele și roșie ca racul (și nu știu cum se întâmplă, că dumneaei mai totdeauna este astfel) și e frumoasă de minune". La căsătorie, ca la orice fată, ea își ia zestrea de acasă, printre care nu este uitat dresul, denumit și stricat, instrumentul cu care se dădea cu dres, pământuful și alte ingrediente ce folosesc la realizarea machiajului feței: „Ninecuță-sa iară i-a dichisit bisahteaua și i-a pus înăuntru, cu toată rânduiala și cu toată dragostea părintească, felurimi de sculișoare: sticluliță cu *stricat*, pe care dumneaei îl numește *dres*, pământuful, alune arse îndestule, făcălețe mititele de paie de mătură alese, firele de ibrișim, hârtiuțele cu stiubeci, pudră, făioară, rumeneală ș.a., strânse, rânduite foarte binișor". Observăm elementele de origine turcească pentru produsele de machiaj: termenul *știubéci* (tc. *istübec*) „alb de plumb"; *ibrișín*

BDD-A20550 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:18 UTC)

(tc. *ibrișim*) „fir de ață albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfășurat pe un sul subțire de carton și întrebuințat la cusut, la brodat sau la împletit”; *făioară*, diminutiv al lui *făină* (lat. *farina*), folosit pentru *a se făina* (a se pudra); *rumeneală*, un produs cosmetic de culoare roșie.

În prezent, terminologia machiajului este de origine franceză și engleză. Este foarte probabil ca în viitorul apropiat să se accepte doar termeni de origine engleză, dată fiind influența foarte mare a limbii engleze din ultima vreme. Se va opera, de asemenea, în dicționare, pentru a se introduce termenii noi de origine engleză, pornind de la premisa că limbajul standard conține termeni asimilați mai întâi de popor și abia apoi introduși drept normă.

Bibliografie

1. Vasile Alecsandri, *Badiul*, în http://ro.wikisource.org/wiki/Badiul.
2. Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile*, în http://gawrylyta.files.wordpress.com/2011/11/mircea_20cartarescu_20-_20de_20ce_20iubim_20femeile.pdf.
3. Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*, Editura Știința, Chișinău, 1994.
4. Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*, în http://ro.wikisource.org/wiki/Mo%C8%99_Nichifor_Co%C8%9Bcariul.
5. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Române, București, 1998.
6. Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, în http://ro.wikisource.org/wiki/Ciocoii_vechi_%C8%99i_noi
7. Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, București, 1984.
8. D. Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
9. Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, Editura Minerva, București, 1976.
10. Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
11. Mircea Seche, Luiza Seche, *Dicționar de sinonime*, Editura Litera International, București, 2002.
12. Emil Suciu, *Cuvinte românești de origine turcă*, Editura Academiei Române, București, 2006.
13. Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturei române*, vol. I, Editura Librăriei Socecu & Comp, București, 1900.

BDD-A20550 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:18 UTC)